

Çərşənbə axşamı, 5 avqust 1919-cu il, nömrə 243

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Səşənbə, 8 zülqədətül-haram sənə 1337. 5 ağustos 1919 sənə.

Türk və islamliğa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat 50 qəpik.

Abunə şəraiti: Bakı üçün 1 aylığı 35 rublə, 2 aylığı 60 rublə, 3 aylığı 90 rublə. Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 40 rublə, 2 aylığı 70 rublə, 3 aylığı 100 rublə. Elan fiati: birinci səhifədə sətri 5 rublə, axırncı səhifədə sətri 4 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 3 rublə.

ELAN

Ticarət, Sənəət [Sənaye] və Ərzaq Nəzarəti bununla Bakı əhalisini xəbərdar edir ki, ağustos ayının 4-dən etibarən Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarətinin Mariinski küçədə (Malakan bağı qarşısındakı) mağazasında ayaqqabı, arşın malı, corab, şəkər və qeyri bu kimi şeylər ucuz qiymətlə satılacaqdır. Bununla əhalinin məzkur [adı çəkilən] mağazadan istifadə etmələri lazımdır.

T-198

BAKI ŞƏHƏR İDARƏSİ

21 iyulda olan müzayidədə (torqda) [hərracda] satılmayan şeylər tək-tək və külli olaraq müzayidəsiz satılacaqdır. Xahiş edənlər Şəhər İdarəsində Su yolu şöbəsi müdirinə xahiş etdiyi şeyləri və onların qiymətlərini yazaraq ərzi-hal verməlidirlər. Şeylərin siyahısını Su yolu şöbəsinin dəftərxanasında səhər 6-dan 9-dək oxumaq olar.

T-196

Şəhər İdarəsi şəhərin səhmdaran [səhmdarlar] cəmiyyəti “Elektriceski sila” ilə müvəqqəti olaraq aprelin 1-i 1919-cu ildən aprelin 1-i 1921-ci ilə qədər bağ-

laşdığı şəraitin 10-cu maddəsinə binaən [əsasən] ümuma elan edir ki, birinci ilin birinci hissəsinə, yəni aprel, may və iyun 1919-cu aylara elektrik energiyası tarifi saatına 1 manat təyin olunubdur. Bu tarifi aprel-iyun aylarının neft qiymətinin miqdarından hesab edilərək pudu 2 manat 26 qəpikdən təyin olunubdur.

Şəhər İdarəsi
T-197

SİRK “MODERN”

Səşənbə günü ağustosun 5-də 1919-cu ildə məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə vücuda gətirilmiş Fransa gülüş mübarizəsinin 39-cu günüdür. 1919-cu ilin məşhur cahan pəhləvanı namı və Azərbaycan fəxri şərifi və 30.000 manat mükafat.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: Mustafa Əhmədov – Naməlum.

2-nci: Jan-de-Kolon – Makarov.

3-ncü: Raqenbaum – Krayevski.

Tamaşa başlanacaq axşam saat 9-un yarısında. Pəhləvanların çıxışı 11-in yarısında. Tamaşa qurtaracaq saat 12 tamamda. Mübarizə Yelizarovun təhtinəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

7412

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Azərbaycan Cümhuriyyəti Post-Teleqraf Nəzarətindən

Əmrnamə 82

31 təmmuz 1919

Dəftərxananın birinci şöbəsi müdiri V. Y. Bortsov ərizəsinə məbni [əsasən] ifa etdiyi vəzifəsindən, həm də xidmətindən bittamam [tamamilə] və ağustosun 1-dən etibarən kənar edilir.

Əmrnamə 83

31 təmmuz 1919

Müvəqqədən olaraq Dəftərxananın birinci şöbəsi vəzifəsini mühəvvəl [həvalə] edirəm üçüncü şöbə müdiri İ. A. Piletskiyə, həm də məzkur [adı çəkilən] müdirə vəzifəsindən kənar edilmiş müdirdən bütün Nəzarətə və xidmətinə dair işlərin qəbulu tapşırılır.

Posta və Teleqraf naziri:

Camo Hacinski

Dəftərxana baş müdiri: Blajevski

Əslinə mütəbiqdır.

Kargüzər R. Rəhimli

Məşixəti-İslamiyyə [Şeyülislamıq] İdarəsindən

1. Göyçay qəzasından Mırtı prixodu 4 ayrı-ayrı köylərdən ibarət olub camaatın arzu və istidasına [xahişinə] nəzərən ikiyə ayrılmış və yeni ayrılan prixod Qaraxıdır namı ilə təsmiyə edilərək [adlandırılaraq], həman köy əhli Molla Əbdülhəd Molla Nəsrulla oğlu da oraya molla təyin edilmişdir.

2. Göyçay qəzasından Qarabaqqal prixodu məhlul olduğuna [boş olduğuna] nəzərən, Kərim əfəndi Molla Məhəmməd oğlu oraya molla təyin edilmişdir.

3. Göyçay qəzasından Xəlilli Qasım-bəyli prixodunun məhluliyətinə binaən [boş olduğuna görə] Kürdəmir əhli Molla Sultan Xəlilulla oğlu oraya molla təyin edilmişdir.

4. Cavanşir qəzasından Saatlı prixodunun məhluliyətinə görə Cinli sakini Molla Məcid Molla Zeynal oğlu oraya molla təyin edilmişdir.

Məşixətdən

Bakı qəzasından Türkan prixodu məhlul olduğuna nəzərən Seyid Əbdülhəsən Mirəbdülbaqi oğlu oraya molla təyin edilmişdir.

Məşixət sədri müfti:

Mustafa Əfəndizadə

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

Bolşevik xəbərləri

(Azərbaycan Simsiz Teleqraf mövqifi [stansiyası] qəbul etmişdir)

Moskva - Ukrayna çölündə qayət bə-rəkətli olan taxıl təcili surətdə biçilir. Fabrika və zavodlarda dəxi fabrika və zavodçular olmadan iş qaynayır, çəkiç də fabrikaçı olmadan öz işini görür. Əgər də bütün cəbhələrdən kəndçilər qaytarıl-saydı, o zaman vətən necə tez abad olardı. Vətənimiz nə dərəcədə bə-rəkətli olardı. Müharibə həddindən artıq uzandı. Şimdi onu tezliklə bitirmək lazımdır.

Don hövzəsi Şimal[i] Qafqazı təmiz-ləməli, Bakını bolşeviklər qaytarıb geri almalıdırlar. O zaman kömür, dəmir, çu-qun, neft əlimizdə olub, bütün ölkə abad olardı. Yol açıqdır. Urala yaxın bir za-

manda Türkünstan pambığı gələr. Denikin ilə hesablaşib qurtarmalıdır. Bütün yay müddəti Ukraynadan çar generallarını çıxarmalıdır. Son gücümüzü işlətməli, at və adamları səfərbərliyə çağırmalıyıq. Əmələ və kəndçilər son uçurumu keçdikdən sonra qarşımıza gülüstan çıxacaqdır. Sonra səadət günəşi, azadlıq nuru parlayacaqdır.

Cəbhədə

Pskov dairəsində bizim qoşunlar düşmənin təzyiqi ilə yeni səngərlərə çəkiltilər. Cənub tərəfdə bizim hissələrimiz Proskurovun 15 verstliyində bir neçə kəndi işğal etmişdir.

Cənub-qərb cəbhəsində - Jmerin[ski] dairəsində bizim tərəfimizdən bir neçə kənd işğal edilmişdir.

Cənub cəbhəsində - Borisoqlebsk səmtində bir müharibə ilə Kardail mövqifi [stansiyası] ilə bir neçə kənd işğal etdik. Balaşovun 3 verstliyində bir çox top, əsir və sair qənimət almışıq.

Qırmızı qoşunlar yürüşdə davam edərək Yelanın 15 verstliyində bir qəç kənd işğal etmişlərdir. Zinoviyevka ilə Nikolayevkada bizim hissələrimiz düşməni alayları ilə müsadimədə [toqquşmada] bulunmuşardır. Biz 7 ədəd top almışıq. Bundan əlavə külli əsir tutmuşuq. Kislyan[ski] dairəsində biz 120 əsir tutub min tüfəng ələ keçirmişik.

Moskva – Lütserndə avqust ayının 2-də beynəlmiləl qurultay açılacaqdır. Bu qurultayda hər b edən ölkələrin sosialistləri bu qədər tökülmüş olan qanlarda müzəffər olmadıqlarını isbata çalışıb bir-birlərinə bəraət qazandıracaqlardır. Fəqət buna nail olamayacaqlardır.

İtaliyada iğtişaş

Parisdən xəbər verirlər ki, Roma müx-birinin sözlərinə görə, Toskana adlı yerdə vəqə olmuş və davam edən iğtişaş öz xarabazarlığı ilə müharibə cəbhələrini yada salır. 30 min nəfərə qədər burjuv açığı havada ac qalmışlardır. Ərzaq və dərman müavinəti təşkil edilir. Gecələr yandırılan od ətrafına Floransiya burjuaziyası və xidmətçilər cəm olurlar. Əhali aclıq çəkir.

“Sülh” və Cəmiyyəti-Əqvam [Millətlər Cəmiyyəti]

Londondan xəbər verirlər ki, general Duqlas Heyq Aberdin Darülfünununda [Universitetində] demişdir ki, o adamlar ki, zənn edirlər biz müharibə etməyəcəyiz, səhv edirlər. Biz müharibəyə hazır olmalıyıq. Həyatı-ictimaiyyətimizin [ictimai həyatımızın] artıq hissəsini əsgəri təlimə verməliyiz.

Vaşinqtonda nizamsızlıq

Londondan xəbər verirlər ki, axırncı müsadimə [toqquşma] əsnasında Vaşinqtonda ağılardan iki nəfəri ölmüşdür. Əsgərlər dəstələrlə şəhəri gəzirlər.

Bolşevik həyəcanı

Serbiya mətbuat bürosu xorvat əsgərləri arasında bolşevik üsyanı olduğu xəbərlərini təsdiq edir. Belqrada xəbər verirlər ki, fransız əsgərləri Lyublyana-Lankovodan keçdikləri zaman bolşevik əsgərləri tərəfindən atəşə tutulmuşlardır. 9 fransız zabiti və 20 əsgər yaralanmışdır.

İtaliya əsgərləri

Romadan xəbər verirlər ki, İtaliya əsgərlərinin Qafqaziyaya göndərilməsi mə-

sələsi ləğv edilmişdir. Qafqaziya İtaliya əsgəri göndərilməyəcəkdir. Belə görünür ki, İtaliya əsgərlərini ümitsiz hesab edirlər.

İngiltərədə

London - Londonda kömür qıtlığı əmələ gəlmişdir. Hökumət tərəfindən rəsmən sadır olan [verilən] əmrə görə, hər bir adama həftədə 120 ingilis fundundan artıq kömür işlətməyə müsaidə edilməyir. Dəmiryol idarəsi dəmiryollarına əmr etmişdir ki, yük və sərnişin qatarları yüzdə 20 faiz əskilsin.

- Derbişirdə 30 min nəfər əmələ tətillənmişdir. Nottinqhemşirdə 23 min nəfər əmələ tətillənmişdir. Lidsdə həftə axırında 200 min nəfər əmələ tətillənmişdir. Viqan okruqunda camaat kömür mədənlərini bağlamağa məcbur olmuşlardır. İqtisad düşən oblastlara qoşun göndərilmişdir. Sahil əmələləri tətillənmişdir. 200 ədəd gəmi dayanmışdır. Bonar Lui bəyan edir ki, hökumət bu halları bərtərəf etmək [aradan qaldırmaq] məqsədi ilə var qüvvəsi ilə çalışır. Amma bir çox adamlar var ki, İngiltərədə binizamlıq salmaq üçün çalışırlar. Fəqət bunların əleyhinə ciddi tədbirlər ittixaz edilmişdir [tədbirlər görülmüşdür].

Amerikanın Sülh Konfransında yeni nümayəndəsi

Amerikanın Sülh Konfransına intixab etdiyi [seçdiyi] təzə nümayəndəsi Polk Parisə varid olmuşdur [gəlmişdir]. Amerika Xariciyyə Nəzarəti nümayəndəsi Polk, Vilsonu və Lansinqi əvəz edəcəkdir.

İngiltərənin məlumatı

“Peti Parizyen” qəzetəsi yazır ki, Ser-

biya kralı Pyotr tac-taxtından əl çəkib də məbədnəşin olmaq [məbəddə qərar tutmaq] istəyir.

Türkiyədə

Türkiyədə kürdlər çox qanunsuz işlər yapırırlar. Türkiyə Hökuməti kürd şeyxləri ilə bu barədə danışığa girişmişdir. Fəqət məlum deyildir ki, bu şeyxlər hansı kürdlərin rəisləridirlər. Qərbi Anadoluda əhval fənadır. Yunanilərin 5 min qoşunları vardır. Türklərin isə 2 min nəfər nizami, 15 min nəfər qeyri-nizami qoşunları vardır. Türk qoşunları Sancaq tərəfini, İzmiri və Kazını işğal etmək arzusundadırlar. Bu şərtlə, Müttəfiqlər buna razı olalar.

İtaliyanın radio xəbərləri

Roma - Bu yaxınlarda İtaliya kralı İtaliya ilə Almaniya arasında ticarəti əlaqənin başlanacağı barəsində bir əmrnamə sadır edəcəkdir [verəcəkdir].

İtaliyanın hərbi qəzetələri yazırlar ki, 1890-cı ildə doğulanlar müstəsna olaraq, İtaliyanın bütün bəhriyyunları [matrosları] əsgəri xidmətdən azad ediləcəkdirlər.

* * *

Bazel - Vyanadan xəbər verirlər ki, Macarıstanın qırmızı qoşunları tamamilə məhv edilmişdir. Macarıstan bolşevik hökumətinin halı böhranlıdır.

İtaliyanın iddiası

1912-ci sənə müahidənəməsi mövcubincə [sazişinə əsasən] Avstriya Hökumətinə mütəəlliq [məxsus] olan Tyantszin torpağını İtaliya iddia edir.

Ərzaq kontrolu

İngiltərədə ərzaq təqsimi [bölüşdürül-

məsi] üzərində olan kontrolun ləğv edilməsi üçün hər cür tədbirlər görülməkdədir.

Minskin alınması

Sürixdən xəbər verirlər ki, Minsk quberniyasının Dabrovol ordusu Minsk şəhərini işğal etmişdir.

Almaniya ablukası

Almaniyanın dəniz mühasirəsindən azad edilməsi iyulun 26-dan qüvvəyə minmişdir.

Sülh müahidənaməsinin təsdiqi

Sülh müahidənaməsini [sazişini] imza edən alman vəkillərinin vəkaləti doğru ədd [hesab] edilmişdir. Sülh imza edilmiş və abluka [blokada] götürülmüş hesab edilir.

Dabrovol və bolşevik cəbhələrində

Dabrovol ordusunun rəsmi məlumatına görə, Poltava şəhəri dabrovollar tərəfindən işğal edildiyi zaman, dabrovollar əlinə bir çox mühimmati-hərbiyyə [hərbi ləvazimat] və əsir düşmüşdür. Aşkar olmuşdur ki, bolşeviklərin Poltavadan ricət [geri çəkilmə] yollarını kazaklar kəsmişlər. Müharibə şəhər ətrafında bitmişdir.

Yekaterinoslav səmtində sakitlikdir. Kamışın rayonunda general Ulaqayın dəstələri pərişan edilmiş, düşməni təqib etməklə Saratov yoluna çıxmışlardır.

Volqanın sol sahilində bolşeviklər təcili surətdə köçürlər.

Bolşeviklər Vladimirovka stasyonundan Hacı-Tərhan tərəfinə qaçmışlardır.

Bolqariya sülh müahidənaməsi

Verilən teleqraf xəbərlərinə görə, Bol-

qariyaya veriləcək sülh müahidənaməsi Frakiya və Adalar [Egey] dənizi şəraitindən başqa hazırlanıb qurtarmışdır. Amerika, İtaliya bu zəndədirlər ki, Bolqariyanın dənizə çıxmaq yolu olmalıdır.

Moskva - Qərb cəbhəsində - Ladoj [Ladoqa] gölünün sol kənarında Finlanda sərhədini keçmiş olan düşmənlərlə Karel dönəmində [bərzəxində] müharibədə davam edirik. Fin xəlicində [körfəzində] düşmənlərin aeroplanları Kronştadt dairəsinə bomba tökmüşlərdir.

Pskov dairəsində, Proskurovun 35 verstliyində müharibə davam edir.

Ostrov səmtində bizim hissələr Ostrovun 15 verstliyində hücumu keçmişlərdir.

Minsk səmtində Minskin qərb cəhətinin 15 verstliyində müharibə davam edir.

Slutsk səmtində düşmənlərin təzyiqi altında bizim hissələr Dyana qəsəbəsini tərk etdilər.

Cənub cəbhəsində - Xarkov dairəsində bizim hissələr tərəfindən Kirillovka mövqifi işğal edilmişdir. Kamışının 20 verstliyində hal-hazırda qızğın müharibə davam edir.

Şərq cəbhəsində - Saratov dairəsində, Volqa nəhrinin sol kənarında bizim hissələr Axtuba ilə Vladimirovkanı işğal etdilər.

Verxneuralskin şimal-şərq tərəfində biz Troitskin 40 verstliyinə yetmişik.

Çelyabinsk dairəsində biz düşmənlərdən külli əsir almışıq.

Kamışlov dairəsində, Kamışlovun cənub tərəfinə Kamışlovdan 20 verst irəliləmişik.

İrbitin 20 verstliyində biz bir neçə kənd işğal etmişik.

Turinsk səmtində biz Turinsk şəhərini işğal etmişik.

İngilis məlumatı

Beşlər Şurası Macarıstan və Rusiya bolşevikləri əleyhinə mübarizə vasitələri axtarırlar. Müttəfiqlərin bütün diqqətləri general Boniyə çevrilmişdir. Bu, Macarıstanın ən rəşid generallarındandır ki, Peştə Şura Hökumətinə müavinət edib orada Qırmızı qoşun təşkil etmişdir. Hər gah həmin generala Müttəfiqlər azacıq müavinət etmiş olsaydılar, o Bela Kunun əleyhinə iş görərdi. Bolşevik ordusu məzkur [adı çəkilən] generalı hərbi işlərdə qayət müstəid [istedadlı] hesab edirlər. Bolşevik ordusu general bayrağı altında müharibə etməyə hazırdırlar. Xüsusi xəbərlərə görə, general Boni mötədil [mülayim] bolşevikdir. Ona görə də, Müttəfiqlər onun hərəkətinə mütəhəmmil olurlar [dözürlər]. Deməli, Müttəfiqlər bu generalı da Kolçak kimi hesab edirlər. General Boni hər şeydən artıq pula və silaha möhtacdır. General Boninin kəndçilər arasında böyük nüfuzu vardır.

Rusiya barəsində Beşlər Şurasında heç bir qətnamə qoyulmamışdır. Rusiyaya mal aparması ilə şübhə edilən paroxodlar, hətta Amerika paroxodları belə olsun, Müttəfiqlər tərəfindən təftiş ediləcəkdir.

Odessa yaxınlığında gəminin atəşə tutulması

Moskva - Odessadan xəbər verilir, Fransaya müharibədən ötrü göndərilmiş olan Rusiya saldatlarından 1300 nəfəri gəmilərlə Nikolayevə göndərilmişdi. Bunlar hərəkət edərkən Karantinni sahilindən dabrovollar bunları davamlı atəşə

tutmuşlardır. Barjlar geriyyə qayıtmışlardır. Hərbi əsirlər suya atılmışlar ki, atəşdən xilas olsunlar. Hələlik qərq olanların miqdarı məlum deyildir. 10 nəfər yaralanmışdır. Körpülər 4 buçuq saat bombardman edilmişdir.

Türklərin üsyanı və İtaliya

“V. S.” qəzetəsi xəbər verir ki, türklərin Yunanıstana qarşı etdikləri üsyana italyanlar kömək edir. İtaliya hər yerdə yunanlılara qarşı əməliyyatda bulunub türklərin tərəfini saxlayırlar.

Xorvat qoşunları

Nauen - Serbiya ixbarat [xəbər] bürosunun xəbərinə görə, xorvat qoşunları arasında üsyan qalxmışdır deyə şayə olan [yayılan] xəbərlər tamamilə doğrudur. Belqradan xəbər verilir ki, Lyublyana-Lankovodan keçməkdə olan fransız qoşunlarını Bolqariya qoşunları atəşə tutmuşlardır. Fransız afiserlərindən 9 nəfər, saldatlarından 20 nəfər ağır surətdə yaralananlar vardır.

QƏZETƏLƏRDƏN

Xarkovda

Xarkovdan Tiflisə gələn şəxs nəql edir ki, Xarkov burjuazlarının 18 min nəfərə qədər cəm edilmiş dabravolları Denikin ixtiyarına vermişlərdir.

Denikin planları

Denikin Xarkovda demişdir ki, hal-hazırda onun qəsdı Kiyevi deyil, Moskvanı işğal etməkdir. Buna görə də, mü-

hüm əməliyyat Oryol, Kursk və Tula tərəfdə icra ediləcəkdir. Dabravollar ümidvardırlar ki, oralarda üsyan edən kəndlilərdən istifadə etsinlər.

İngilislər Arxangelskdə

Londondan Novorossiyskə teleqraf edirlər ki, İngiltərədən Arxangelskə bütün bir nəqliyyat donanması ilə külli miqdarda ərzaq və mühimmatı-hərbiyyə [hərbi ləvazimat] gətirilmişdir.

Yaponiya və Kolçak

Yaponiya Hökuməti admiral Kolçaka əsgəri və maddi müavinət haqqında Mütəfiqlərlə müzakirətdədir.

Yekaterinoslav altında

Bolşeviklərin Yekaterinoslav şəhərini işğal etmək istədikləri haqqında Xarkov qəzetələri böylə yazırlar:

İyulun 10-cu gecəsi Rusiya cəbhələrində təcrübə görmüş əsgərlərindən ibarət bolşevik ordusu Pokrovskoye-Solyonoye-Dmitrovka-Mixaylovka xəttində Yekaterinoslava hücum etmişlərdir. Hücum edənlərin miqdarı bir min nəfərdən ibarət olub, 15 top, 200 pulemyot, 6 zirehli avtomobil və başqa mühimmat varmış. Bolşevik əsgərləri qüvvətli olduqlarına görə, dabravolları şimal tərəfdən şəhərin kənarına qədər sıxışdırmışlardır. Bütün gecəni şəhər həyəcan içində keçirmişdir. Bütün gecə şəhərin cənub hissəsindən nəinki top, hətta pulemyot və tufəng atəşi eşidilmişdir. Şəhərə yaxın müharibə bir qədər sakit olmuşdur. Şəhərdən dabrovollara kömək göndərilmişdir. Gündüz əhval bir qədər yaxşılaşmışdır. Bolşeviklər külli miqdarda olmaqla bərabər qəti

nəticəyə müvəffəq ola bilməmişlərdir. Axşam müharibə qızışıb bolşeviklər dəxi də şəhərə artıq yaxınlaşmışlardır. Lakin əks-hücumla bolşeviklər geri qaytarılmışlardır. Kuban dabravolları bolşeviklərdən 2 mindən ziyadə əsir, 4 top, 30 pulemyot, 3 zirehli avtomobil və başqa mühimmat qənimət almışlardır. Bolşeviklər dabravollar tərəfindən 30 verst təqib edilmişlərdir. Bolşeviklər yenə də qüvvələrini yığıb təzədən hücumla başlamışlardır. Müharibədə general Şkuronun ordusu iştirak edib, böyük tələfat vermişdisə də, 600 nəfərə qədər matrosu öldürmüşdür.

Volqada

Alınan axırıncı xəbərlərə görə bolşeviklər öz hərbi gəmilərinin hamısını Volqa yuxarı aparmışlardır. Dabravol ordusunun müsəlləh [silahlı] gəmiləri Volqaya girib bolşevikləri kəşf etməyirlər.

Aleksandrovsk fortu

Keçənlərdə bolşeviklərin Aleksandrovsk fortuna etdikləri hücum nəticəsi olaraq Aleksandrovsk fortu xarab edilmişdir. İndi oranı düzəltmək işləri başlanmışdır.

“Fiqaro” qəzetəsi Rusiya haqqında

“Fiqaro” qəzetəsi yazdığı məqalələrində Rusiyanın Almaniya ilə ittifaqa girişməsindən ehtiyat edir. Qəzetə deyir ki, Rusiyanın almanlaşdırılması imkanı bərtərəf edilməsə [aradan qaldırılmasa], sülh müahidənaməsinin [sazişinin] imza edilməsi Yevropada asayiş olacağını təmin etməyir. Buna görə bir sərhəd qoymalıdır və bundan ötrü də yaxın hökumət-

ləri məsələsini həll etməlidir. Qəzetənin rəyincə, sülhü möhkəmləndirməkdən ötrü bu məsələnin Reyn məsələsindən artıq əhəmiyyəti vardır.

Çinlilər bolşeviklər arasında

İngiltərə qəzetələrinin verdikləri məlumata görə, bolşevik əsgərləri arasında 10 minlərcə çinlilər vardır. Onlar alman agentlərinin iştirakı ilə Çindən cəm edilib göndərilmişlərdir.

- Möhkəm edilmiş olan Vladimirovka iyul ayının 28-də axşam zamanı dabrovollar tərəfindən işğal edilmişdir. Qəsəbə yanır, əsir və qənimət alınmışdır.

Arxangelskdə həyat

Kopenhagenə verilən məlumata nəzərən, Şimali Rusiyanın mülki idarəsi hökumət tərəfindən təşkil edilmişdir. Arxangelsklə radio-teleqrafla müxbirə [ələqə] vardır. Dabrovolların əlində 200 milyon para vardır. İngiltərədən və Amerikadan külli mal gətirilir. Məktəblər açılmışdır. Arxangelskdə 5 ədəd qəzetə nəşr olunur. Bunlardan 4-ü rus, 1-si ingilis dilində nəşr olunur.

Şimali Rusiyada

“Havas-Royter” qəzetəsinin Stokholm müxbiri Şimali Rusiyanın halını böylə təsvir edir: Arxangelsk Hökumətinin müvəqqəti üzvü bu günlərdə Helsingforsdan [Helsinkiyə] varid olmuşdur [gəlmişdir]. Mumailəy [haqqında danışılan şəxs] deyir ki, guya Şimali Rusiyada getdikcə bolşeviklərə qarşı nifrət və ədavət artır. Bəzən olur ki, camaat bir bolşeviki tutub edam edirlər. Ravi [danışan şəxs] ümid edir

ki, Şimali ordu bu yaxınlarda Kolçak ordusuna mülhəq olacaqdır [qoşulacaqdır].

— — —

İyul ayının 24-də Hebtəna 800 nəfər hindu qoşunları varid olmuşlar [gəlmişlər] ki, qələbə münasibətilə təşkil edilən bayramda iştirak etsinlər. İngilis kralı bunlara nəzarət edir.

Vaşinqtonda üsyan

İyul ayının 21-də axşam həbəşilər (neqr) məhəlləsində üsyan əmələ gəlmişdir. İki nəfər saldat qət edilmişdir. Bir saldatı ülgüc ilə kəşmişlərdir. Qatil həbəşilər gizlənə bilmişlərdir. Qoşunlar küçələri mühafizə edirlər.

Almaniya və Rusiya

Stokholm qəzetələri yazırlar: Brantinqə məxsus olan qəzetələr Şura Rusiya ilə Almaniya arasında olan yaxınlaşmanı müzakirə edərək deyirlər: Müttəfiqlər tezliklə Rusiya ilə aranı düzəltməlidirlər ki, Rusiya və Almaniya bolşeviklərinin ittifaqına mane ola bilsinlər.

— — —

Feldmarşal Makenzen Cənubi Macarıstanda qalmaqdadır. Orada şiddətli nəzarət altındadır.

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

- Maliyyə nazirinin Bələdiyyə İdarəsi tərəfindən 25 milyonluq istiqraz [borc] barəsində qaldırılmış təşəbbüsət haqqındakı məruzəsindən sonra qət edilmişdir [qərara alınmışdır]:

Daxiliyyə Nəzarətinə həman istiqraz haqqında bir qanun layihəsi tərtiblə Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılsın. O vaxtadək 20 milyon maliyyə fonddan Bələdiyyə İdarəsinə xidmətçilərə məvacib vermək üçün 5 milyon rublə buraxılsın. Fəqət işbu məbləğ veriləcək 25 milyondan çıxılmalıdır.

- Maarif nazirinin xüsusi məxaricatdan qalmış 123 min manata Qarabulaqda (Qaryagində) müəllimlər kursları güşadı [açılması] haqqındakı məruzəsindən sonra qət edilmişdir:

20 milyonluq fonddan mətlub [tələb edilən] məqsəd üçün istənilən para Maarif Nəzarəti smetasından çıxılmaq şərti ilə buraxılsın.

- Maarif nazirinin məmaliki-əcnəbiyyəyə [xarici ölkələrə] tələbələr göndərməsi məxaricatı üçün [bir] milyon 100 min manat buraxılması haqqındakı məruzəsindən sonra qət edilmişdir:

Məruzə təsviblə [bəyənilməklə], təsdiq üçün Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılsın.

- Maliyyə nazirinin 900 milyon manat Azərbaycan pulu kəsilməsi haqqındakı məruzəsindən sonra qət edilmişdir:

Hökumətin İngilis Komandanlığına bir daha borc verilməməsi qətnaməsindən dolayı mətlub məbləği 600 milyon manatadək azaltmaqla, məruzəni təsviblə, təsdiq üçün Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılır.

- Maarif nazirinin kütübxana üçün türk kitabları alınmasından ötrü 1 milyon ma-

nat buraxılması haqqındakı məruzəsindən sonra qət edilmişdir:

Məruzə təsviblə, Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılsın. O vaxtadək 20 milyonluq fonddan həman məqsəd üçün 200 min manat buraxılsın.

- Maliyyə nazirinin Azərbaycan Cümhuriyyəti nəzarətlərinin maliyyə smetaları dövləti kağızlarını təsdiq, müzakirə və icrası haqqında müvəqqəti nizamnamə tərtibi haqqındakı məruzəsindən sonra qət edilmişdir:

Məruzə təsviblə Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılsın.

27-ci firqənin [diviziyanın] raportu

Müsəlman köylərinin ermənilər tərəfindən təxribini təhqiq üçün kapitan Quans Zəngəzura getmişdi.

Mumailəy [deyilən şəxs] deyir ki, işbu köylər təxrib edilmişdir:

1) Ağbəsi, 2) Narmaslı, 3) Xəştəb, 4) Kürdlər, 5) Atkəsi, 6) Hacıqurbanlı, 7) Sura, 8) Qacaran, 9) Qarıca.

İşbi köylərin həpsi Kapesi dağından Kəhriz çayınadək bir məsafədədir. Kəndlərin üzərində erməni kəndləri mövcuddur.

Ümumən 300 ev dağılaraq, 58 müsəlman qətl edilmişdir. Çocuq və qadınlar da buraya daxildir.

Kəndlərin dağılması səbəbləri ehtimal üzrə şunlardır: İyulun 5-də səhər zamanı işbu köylər 500 nəfər müsəlləh [silahlı] və əli bombalı ermənilər tərəfindən mühasirə edilir, xüsusi işarətdən sonra ermənilər təərrüzə [hücuma] keçmişlərdir. Müsəlmanların tüfəngləri az olduğu üçün çəkilib getmişlərdir. İki saatdan sonra 9 köy mühasirəyə alınıb təxrib edil-

mişdir. Demək olar ki, erməni qüvvəsi nizami deyilmişlər.

Qaçqınların əhvalı qayət fənadır. Hökumətin müavinəti lazımdır.

*Ərkani-hərb zabitanından:
Klattebak*

TƏLİFAT İŞLƏRİNDƏ EHTİYATLI OLMALI

Gürcü qonşularımız məktəb və idarələri milliləşdirmək üçün qabaqca ülum, fünun və sənayedə işlənən istilahları [sözlərin; terminlərin] hamısını axtarıb gürcü lisanında cəmləşdirdilər. Bunları xüsusi risalələrdə təb [çap] etdirib əhali arasında intişarına [yayılmalarına] çalışdılar. Odur ki, milliləşdirmək fəqərəsi [məsələsi] də gürcülər üçün asanca müyəssər ola bildi.

Gürcülər kimi biz azərbaycanlılar da vaxtılı-vaxtında elmi və fənni istilahları cəmlənməsinə çalışsaydıq, indiyə qədər yəqin ki, bir çox idarələrimiz milliləşməyə müvəffəq olardı.

İstilahları qeybubəti [yoxluğu], ələlxüsus təlifat işlərində böyük əngəllər çıxaracaqdır. Məlum olduğu üzrə, Maarif Nəzarətinin təşəbbüsü ilə bir Təlifat Heyəti təşkil edilmişdir ki, vəzifəsi məktəblər üçün türkcə ənvai [müxtəlif] təlim kitabları hazırlamaqdır. Məsələni dərinləndən düşünərsək, heyətdə iştirak edən zəvatin [şəxslərin] öhdələrinə aldıqları işlərin nə dərəcədə ağır, mühüm və olduqca məsuliyyətliliyini anlamaq bilərik.

Həqiqətən, Azərbaycan türklərinin elm boşluğunu bir qədər mülahizə etsək, in-

sanın canını vəhimə alır ki, bu biçarələr hankı məxəzlərdən, hankı mənbələrdən istifadə edə biləcəklər. Mətnmi yazacaqlar, tərcüməmi edəcəklər, yaxud Qərb türkcəsini Şərq türkcəsinə təbdil edəcəklər [çevirəcəklər]? Bunların hankı olursa olsun, ətrafımızı bürüyən şəraitin davamı ilə çətinidir. Və öylə çətinidir ki, hərəgah müəlliflərimiz hal-hazırda maneələrə baxmayaraq bir şey yaratmış olarlarsa, yəqin ki, ən böyük hünər və məharət göstərmiş olurlar.

Əcəba, bu maneələr hankılardır? Onlardan zehnimizə gələnləri burada zikr edirəm:

1. İstilahati-ümumiyyə [ümumi terminlər] yoxsulluğu

Tarix göstərir ki, mədəni millətlərin milliləşmək və milliləşdirmək fəqərələrindəki təşəbbüsləri ən mütəəssibənə [təəssübkeş] hərəkətlərlə başlamışdır. Məsələn, rus millətçiləri bir vaxt öylə qət etmişdilər [qərara gəlmişdilər] ki, rus lisanından əcnəbi kəlmələri qovmaq üçün onların əvəzinə rusca mütəradiflər [sinonimlərini] icad etsinlər. Bu mütəradiflər bəzən öylə süni və qeyri-təbii bir surətdə yaradılmışdır ki, rəsmi idarələrdə deyil, hətta avam rus mujikləri də qəbul etməmişlərdi. Məsələn, “qaloş” əvəzinə mokrostup (мокроступ), “bloşad” əvəzinə “pozorişe” (позорище) və “tretuar” əvəzinə də “çistilişe” (чистилище) yazıb dedikləri halda, hamının istehzasına rast gəlirdilər. Pəs lisanı milliləşdirmək ondan ibarət deyil ki, əhalinin mali-məxsusu [xüsusi mali] olmuş məşhur əcnəbi kəlmələrini atıb da, əvəzində ana dilindən süni və gülünc istilahları ixtira edilsin.

İstilahların milliləşdirilməyi üçün osmanlılar da çalışdılar. Fəqət Osmanlı millətçiləri ilə rus millətçiləri arasında böyük bir fərq vardır. O da bundan ibarətdir ki, yeni icad olunacaq istilahlər üçün ruslar rus lisanını məxəz qərar verdikləri halda, osmanlılar fars və ərəb lisanlarını məxəz qərar vermişlərdir. Yəni, Yevropa istilahları latın və yunan dillərinə mail olduqları halda və yeni istilahları həman dillərin vasitəsilə icad edərkən, Osmanlı ərəbi-fünunu buna qane olmayıb, yevropalıların ehtimamı ilə hazırlanmış ləfzləri, dübarə ərəb və fars dillərinə tərcümə qıldıqdan sonra qəbul etmişlərdir.

Rus təəssübçülərinin ixtira etdikləri istilahlardan heç biri qəbul olunmadığı halda, osmanlılarınkı bəzən qəbul və qismən də rədd edildi. Məsələn, “termometr” və “mikroskop” kimi kəlmələrin əvəzinə “mizanül-hərərə” və “xırda-bin” kimi kəlmələri kamali-şövq və zövqlə qəbul etmişlər. Halbuki, “dur-nəvis”, “naqili-səda”, “ziya-nəvis”, “bang-nəvis” kimi ərəb-farsca ixtira edilmiş kəlmələri rədd edib əvəzində yevropalıların teleqraf, telefon, fotoqraf və fonograf kimi lüğəvi ixtiraatını tamamilən qəbul etmişlərdir.

Bu timsallardan aşkar olur ki, nə rusların millətçiliyi, nə də osmanlıların ərəb-fars klassikliyini elmi istilahlardan rədd və qəbul məsələsində böyük bir rol oynaya bilməmişdir. Dini və milli hisslərin bu yolda sərfi əbəsdir. Bunun təbii bir qanunu vardır ki, buna yevropalılarla bərabər Yaponiya kimi şərqlilər də müti olmuşlar. Bu qanun ondan ibarətdir ki, indiki millətli-mütəməddinəninin [mədəni millətlərin] hankısı olursa olsun, kəşfiyyatı-cədidəyə

[yeni kəşflərə] latın və yunan dillərindən məxuz [əxz olunmuş; alınmış] bir ad qoyurlar. Bu adı hərgah almanlar qoymuşlarsa, almanlarla firənglər, ingilislər, xülasə dünyanın tamam millətləri həman adı dəyişməksizin kamali-ehtiramla qəbul edirlər.

Biz nə üçün böylə yapmıyıq? Yevropalıların stenoqrafiya dedikləri yazı işinə biz “xətti-müxtəsər” kimi səqim [naqolay] bir ad qoyaq? Bunu islam millətlərindən hankısı anlaya biləcəkdir? Yaxud, lüğəviyyunumuzdan [leksikoloqlarımızdan] varmı öylə mahiri ki, yevropalıların “qalvano[me]tre”-sini ərəb-fars və türk kəlmələri ilə tərcüməsinə qadir olsun?!

Pəs, yevropalıların ixtiraatını və ələlxüsüs kəşfiyyatı-cədidənin istilahını tərcüməsiz və pozmaqsızın bir halda saxlamalıdır.

2. Lisan vüqfsuzluğu

Təlifət Heyətində iştirak edən zəvətin hamısı da olmasa, bir çoxu yalnız türk və rus lisanlarına daradırlar [vaqifdirlər]. Halbuki, öhdələrinə götürdükleri vəzifəni behəqq bitirmək üçün məzkur [deyilən] dillərdən başqa firəngcə və almanca da bilmək iqtiza edir. Çünki ruslar bir çox şeyi almanlardan əxz etdikləri kimi, türklər də firənglərdən əxz etmişlərdir. Osmanlıların “Sent Hellen” dedikləri cəzirəni ruslar “Svyataya Yelena” adı ilə yazmışlar. Miqyasül-zamana [zamanı ölçənə] osmanlılar “kronometrə” dedikləri halda, ruslar “xronometr” demişlər. Yüzlər, bəlkə minlərcə böylə iştibahlı [şübhəli] məsələləri həll və tədqiq etmək üçün lisanıyyun və iştiaqıyyundan [etimologiya mütəxəssislərindən] olmalıdır.

3. Məlumatı-ixtisasıyyənin yoxluğu

Rusiyanın Ülum [Elmlər] Akademiyası sayəsində lisan, imla və istilah məsələləri çoxdan həll edilib qurtarmışdır. Bununla belə, eddiyyələrə məxsus kitabları Kirpiçnikov, Davidov kimi professorlar, Malinin kimi direktorlar ancaq yazma bilmişdir. Hələ böylə məşhur mütəxəssislərin əsərləri yenə eyib və qüsurlarla doludur. Böylə olan surətdə bizim biçərə müəlliflərimiz ki, çoxları gimnaziya və seminariya mürəxxəsləridir [məzunlarıdır], bir bu qədər nöqsanların vücudu ilə bir şey yazma biləcəklərmi?

4. Proqramsızlıq

Rusiyada yazılmış kitabların hamısı müəyyən proqramlara tətbiq olunaraq yazılmışdır. Lakin, yadıma gəl[m]ir ki, milliləşəcək məktəblərin xüsusi ya iqtibas edilmiş proqramı mövcud olsun!

5. Vaxtın tənqliyi

Dərslərin şuruuna [başlamasına] bir ay qalmışdır. Bainhəmə [bununla belə] heyət, kosmoqrafiya kimi riyaziyyatın ali dərəcələrindən kitab yazacağını xəbər vermişdir. Mümkün olarmı? Hələ eylül [sentyabr] ayında ancaq 3-cü sinflər milliləşəcəkdir. Buraya qədər mətlub [tələb olunan] kitabların təlifinə kifayət edilərsə, mənə böylə əlverişli olar.

Daha dil qarışıqlığı, imla pozuqluğu kimi bir çox şeylər vardır ki, onlara əl vurmaq istəməyirəm. Xülasə, müəllif əfəndilərə kamali-ehtiyatla davranmağı tövsiyə edirəm ki, xətalara mümkün qədər az olsun. Bunun nəticəsi olaraq böyük məneələrin tövlidinə [meydana çıxmasına] imkan verilməsin.

Fərhad Ağazadə

VƏTƏNİM

*Seyidzadə Bədrəddin
əfəndiyə*

Sıldırımlı, qarlı dağları vardır,
Al-yaşılı gözəl bağları vardır,
Hər fəsildə uyğun çağları vardır,
Cənnət bağı bucağıdır vətənim.

Şimşəklər oynayib ildırım çaxar,
Daşqın, coşqun sellər dayanmaz, axar.
Möhtəşəm dağları qəhr ilə yaxar,
Vulkan, atəş ocağıdır vətənim.

Dostlara gülşəndir, düşməyə zindan,
Qorxaqlara dardır, ərlərə meydan,
Hər yetən edəmməz bu yerdə cövlan,
Qəhrəmanlar yatağıdır vətənim.

Qartallar aşammaz, ucadır dağı,
Tülkülərə macal verməz duzağı,
Kor olar hər kimsə baxsa bayağı,
Tilisimli qan dağıdır vətənim.

Məzlumlara kömək etmək şüarı,
Düşkünləri qaldırmaqdır qərarı,
İgidlər məskəni, şəhid məzarı,
Qazilərin oynadıdır vətənim.

Mərkəzdədir, yolçuların yoludur,
Avropanın, Asiyanın gülüdür,
Fəxr etməyə yarar bir türk elidir,
Aləm çeşmi-çırağıdır vətənim.

*Əli Şövqi
Bakı, 30 iyul 1919*

MİLLİ VƏ MƏDƏNİ İŞLƏRİMİZ

- 5 -

Hürufat məsələsi

Hürufat [hərflər, əlifba] məsələsi Şərq üçün ən zəruri məsələlərdən biridir. Çünki hürufat çətinliyi milləti bu hürufatdan qaçmaq məcburiyyətində saxlayır. Bu səbəbdəndir ki, Qafqazda ruslaşmaq xalqımızın öz xahişi ilə geniş meydan almamadır. Xalqı qınamaq olmaz. Rus əlifbasına iki ay sərf etdikdə oxuyub-yazmağı öyrənirlər. Bizim hürufata isə bir il sərf olursa da dürüst oxumaq mümkün olmur. Rus hürufu ilə bir söz yazılarsa, yazıldığı kimi də oxunur. Bizdə isə böylə deyil, yazılan sözə cürəbəcürə mənalar verilir. Əcnəbi sözləri bizim hürufat ilə yazılarsa, heç də doğru oxumaq olmaz. Bizim oxumaq və yazmamıza bir çox vaxtlar sərf olunur. Axırda da lazımi nəticələr görünmür. Hürufatımız latın hürufatı olsaydı, az bir zamanda milli maarifimiz ölkəmizin hər nöqtəsinə yayılırdı. Şərqin məktəblərində uşaqlar illər itirirlər. Oradan savadsız çıxırlar. Bais hürufat. Millətini sevən bir adam hürufatımızı görərək laqeyd qala bilməz. Bizim can nöqtəmiz burada. Bu hal çoxdan bəri millət xadimlərimizi düşündürməkdədir. Mirzə Fətəli Axundov hürufat məsələsini həll etmək üçün İstanbula səfər etdi, Tehrana layihə göndərdi. Heyfa ki, Mirzə Fətəlinin fikrini anlamadılar. O vaxtdan bəri bu məsələ arabir meydana çıxdı.

Bu gün ölkəmizin və millətimizin müqəddəratı əlimizdə olduğu bir zaman hürufat məsələsi yenidən fikirləri məşğul

eyləyir. Bizim nazirimiz Xudadad bəy Məlikaslanovun təklifi Nazirlər Şurasında qəbul olaraq hürufat islahı üçün çalışmağa başlanır. Bu yolda bir heyət işləyir.

Şərqdə dəfələrlə mütəəssiblik sədlərini yıxan, ənənəvi hüdudları pozan və həyat tələbatından başqa heç bir şeyə bac verməyən Azərbaycan bu gün genə inqilab doğurmaq istəyir. Babaların köhnəlib dəbdən düşmüş irslərini atıb yenilik hüsula gətirir. Uğurlar olsun!

* * *

İndi baxaq görək bizə hankı hərflər və səsələr lazımdır. Zənnimizcə, yeni əlifbamız 35 səsədən ibarət olmalıdır. Səsələr bunlardır:

ث ت پ ب ثو او آ
ش ز ر ذ د خ ح چ ج
ا و ن م ل گ ک ق ف غ
ы й я ю у о е э

Bu səsələrin çoxu latından alınmalıdır. Latında olmayanları icad edib uydurmalı. Təbiidir ki, soldan-sağa oxunub və yazılacaq. Nümunə olaraq bir neçə söz yazacaq:

ل ٹو ك	-	كل
ل اك	-	كل
ل اك	-	كل
ل ٹو ك	-	كل
ك ال ام	-	ملك
ك ل نوم	-	ملك
ك ال ام	-	ملك
ك ا ر ٹو ك	-	كورك
ك ر ٹو ك	-	كورك
ك ٹو ر ك	-	كورك

Yeni hürufat ilə söz, söyləndiyi kimi də yazılacaq. Bir səs neçə şəkildə olma-yacaq. Yəni “sin”, “sad” və ya “zeyn”, “zı”, “dad” kimi ənvai [müxtəlif] şəkillər olmayacaq. Hər səsə müvafiq bircə şəkil olacaq.

Əgər yeni əlifba qəbul olunarsa, oxumaq-yazmaq qayət asanlaşar. Qələtsiz yazı yazmaq az bir vaxt sərf etməklə mümkün olar. Deməli, millət oxur, yazar, müşkülət görməz, xeyri və şərinə anlar.

Köhnə hürufatımız milli idarəmizdə də bir çox əngəllər törədir. Teleqrafda işləmir, dəftərxanalarda yazı maşınlarına uymur. Avropalılar bir kağızı bir necə dəqiqədə maşında basıb kopyası ilə bərabər çıxarırlar. Bizdə isə əl ilə yazaraq bir çox vaxtlar itirirlər...

Deməyə nə hacət, millətimiz o qədər ayılıb ki, özü hürufatımızın qüsurlarını görür, bilir. Əgər hökumət bu məsələni həll edərsə, millətə unudulmaz bir xidmət etmiş olar.

Bir sual dilimizin ucuna gəlir. Əcəba Azərbaycan yeni hürufatı qəbul edərsə və başqa müsəlman ölkələri etməzsə, nə təhər olar? Təsəvvür olunan sualın cavabı gödəkdir: biz qəbul etməliyik, vaxt gələr başqa ölkələr də görər, götürər.

Doğrudan da, nə üçün hər cəhətdən tərəqqi etmiş Azərbaycan bir nöqtədə dayanıb mürgü döyən qardaşlarını gözləsin?

Biz çoxdan bəri inqilabçılığa öyrəndik. Biz Rusiyada birinci olaraq türk qəzetəsini nəşr etdik. Biz türk aləmində Qurani-şərifini ana dilimizə tərcümə etməklə birincilik qazandıq. Aləmi-islamda birinci olaraq opera vücuda gətirdik. Azərbay-

can Cümhuriyyətini vücuda gətirməklə islam tarixinə yeni səhifə əlavə etdik. Latın hürufatını qəbul etməklə bir inqilab da yapaq və əmin olaq ki, bu inqilab əvvəlkilərdən də parlaq və məhsuldar olacaq.

Yusif Vəzirov

İdarədən: Bu məsələdə idarəmiz mühərrir əfəndinin rəyinə tamamilə iştirak etməyir [şərik olmur].

Balaca felyeton

SİYASƏT

Həyatı-bəşərdə böyük rol oynayan amillərdən biri və birincisi siyasətdir. Arabanı çarx (təkər) aylandırdığı kimi, dünyanı dolandıran, idarə edən də siyasətdir. Siyasətə yabançı qalan bir millət heç kəsdən umub-küsməsin. Və başına dəyən qapazların səbəbini də sormasın. Hərgah, xudanəkərdə [Allah eləməsin], soruşmağa cürət edərsə, bizim türk xalqı kimi məzlum olduğu halda zalım və günahsız olduğu yerdə bir də müqəssir və barbar adlanacaqdır.

Meyvələrin rəngləri və tamları dürlüdürlü olduğu kimi, siyasətin də rəngarəngi, yaxşı-yamanı və acı-şirini vardır. Məsələn, adını demokrat qoy, insanıyyətəpərvərlik iddiasında ol, dünyanı səadətə yetirmək arzusunda olduğunu bildir, bir maddə yaz, Cəmiyyəti-Əqvam [Millətlər Cəmiyyəti] çağır, iş ortaya gəlib çıxanda maddələrini-filanını qatla qoy ci-

binə. Və əsrlərcə səltənət sürmüş qoşqoca bir dövləti sandıq tulaları arasında bölmək xəyalına düş.

Bu özü bir rəngi-siyasət [siyasət hiyləsi] və maddəli siyasətdir.

Gündə bir hiylə çevir. Üsyanlar qaldır, hər addımını təqib et, məmləkətini parçala, üzərində kontrol qoy, başına qapazlar yağdır, təhqirlər yap, nə bilim daha neylə. Hüququnu istirdədə [geri almağa] qalxışanda sən türksən, türk olduğun üçün də vəhşisən, vəhşi olduğun üçün də islamsan, islam olduğun üçün də barbarsan, barbar olduğun üçün də bizim kimi ağalara “illəti-qai”lərə [əsas məqsədə, əsl hədəfə çatmağa] asi oldun. İndi utanmırsan haqq və hüquq adı da çəkirsən? Biz sizin tumunuzu yer üzündən silmək istəyirik, siz yaşamaq haqqı, ədalət və qeyri bu kimi əfsanələr çalırınsınız. Yaxşısı budur ki, sus! Di, intiqamını al!

Bu da bir “kulturnı” siyasətdir.

İkiüzlü ol, sifətində həya olmasın, dovşana qaç, tazıya da tut qışqır, dolablar [fırılداqlar] çıxar, xalqı şövələyə ver [xalqı bədbəxt et], pambıqla qulaq kəs, özün də sudan təmiz çıx.

Bu, bir çox yaxşı olan siyasətlərdən biri və əlverişlisidir.

Evlər yıx, xanımınlar bərbad et, yüzlərcə köyləri atəşə tut, minlərcə məzlumları kəs, məsum çocuqları süngülər ucuna qaldır, arvadları mıxlara çal, qarınlarını yırt, mini-mini qızların ismətinə toxun. Bir sözlə, kəs, öldür, çap-tala, yandır, məhv et, sonra da bütün dünyaya haray salıb “zalım”lardan şikayət et. Göz yaşlarını axıt, yalvar, imdad istə. Bu da bir rəngi-siyasətdir.

Ancaq mən bu siyasəti qonşu kirvələrımızdən başqasına məsləhət görmü-

rəm. Çünki böylə bir “siyasət” dolabı hər adamın hünəri deyildir.

Bolşeviklə bolşevik, menşeviklə menşevik, eserlə eser, xuliqanla qardaş, Denikinlə yoldaş ol, gündə bir maska tax, içəridən də daşnak ol.

Bu siyasət nə rəngdirsə, kimindirə, bilmirəm.

Kəbleyi ol, füqəranın dərisini soyub ding-dəyirman ələ gətir. Ermənilər zixək gələndə türklərin qabağına yüyürüb quyruq bula, Denikinin adını eşidəndə qulaqlarını şəkk tutub şillaqla.

Bu da kəbleyi siyasətdir.

Millətpərəst ol, xainlərə lənət oxu, camaata özünü göstər, iş başına keç, amma ara xəlvət olanda cibişdancığınızı da yaddan çıxarma. Yəni ki, “bə yek kirmə do kar.”

Bu bir gözəl, şirin və iki tamlı [iki ləzzətli] siyasətlərdəndir.

Boynuyğun müftəxor ol, əxi-əsgər [hərbi çağırış] günləri fürsəti fövt etməyib padloq [saxta] şəhadətnamələr verməklə gecədən fisincan plov bas və huri-qılmanlar gözünə şirin olmaq üçün gündə saqqalına həna yax.

Bu siyasət də molla siyasətidir.

Adın “camaat xadimi” olsun, milyonlarına görə etibarın da olsun, ministr olanda öylə bir qaz vur ki, qazanı da doldursun və ulu babana da bəs eylesin.

Bu siyasət kim deyir ki, yaman siyasətdir?

Adın student olsun, min cürə eybin olsun, heç şeydən də bəkin [qorxub-çəkinməyin] olmasın və heç kəsi də bəyənmə, xalqa “əxlaq” dərsi ver. Müstəntiq olduqda rüşvət almayacağına Qurana and iç, ancaq kəndlilərin qulağını öyləcə

kəs ki, nə qanı yerə damsın və nə də of desinlər. Bu siyasətə də həyasızlıq siyasəti deyirlər.

Böylə siyasətə hər adam müstəid ola [istedadı çata, bacara] bilməz.

Polisdə xidmət et, quldurdan artıq xalqı soy, yüz minlər topla keflər çək, piyanlıqdan ayılma, şapalağın göydən gəlsin, dilin də bir qarınc olsun. Amma heç kəs də səni tuta bilməsin.

Bu siyasət də kefli bir siyasətdir ki, cələ yiyəsi gələnə kimi nəşə verəcəkdir.

Gül üzlü, ahu baxışlı, sərv qamətli xanımları “reminqtonistka” [makinada yazan qadın] adı ilə dəftərxanaya doldur. Bulvarda gəzəndə birini o tərəfinə, digərini də bu biri tərəfinə al, katatsa elə [gəz, dolaş]. Nəyinə gərək, pul Azərbaycanın, ləzzət səninin.

Bu aşiqanə, şairanə və dilbəndirənə bir siyasətdir.

Şəhərlərin, milyonca xalqın nəzarətini sənə həvalə qılsınlar, etibar sahibi bilib iş tapşırsınlar, millət və xalq becəhənnəm, özünü də bədbəxt edib taxtdan salasan, tamahın da artıqlıq eyləsin, birdən-birə milyonçu olmaq istədiyin yerdə azdan da qalasan. Və öylə məharətsiz iş tutasan ki, fəndin duyulsun.

Yox, doğrusu bu siyasət məni açmır. Bu çox bəd olan siyasətlərdəndir.

əfi

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Müəllimlər İttifaqında

- İşbu ağustosun 3-də Azərbaycan Cümhuriyyəti Türk Müəllimləri İttifaqla-

rının müvəqqəti Mərkəzi Komitəsi təşəkkül tapmışdır. Komitənin vəzifəsi bütün Azərbaycan Türk Müsəlman Müəllimlərinə aid məsailin [məsələlərin] müzakirə və həlli olduğu kimi, işbu ağustosun 3-də toplanacaq nümayəndə əfəndiləri qəbul etməkdir. Müəllim əfəndilər hər bir işdən ötrü Ağabəy İsrafilbəyova müraciət etməlidirlər.

- İşbu cümə günü Birinci Realnı məktəbində bütün türk-müsəlman müəllimlərinin ümumi iclası təyin edilmişdir. Ruznameyi-müzakirət [müzakirə gündəliyi]:

1) İttifaq nizamnaməsinin təsvib [bəyənilməsi] və təsdiqi;

2) Cari məsələlər.

Müəllim əfəndilərdən vaxtında gəlmələri mərcudur [rica olunur].

Donanma haqqında

Aldığımız məlumata görə “Qars”, “Ərdahan” gəmiləri ingilislər tərəfindən təslih edilərək [silahlandırılaraq] Petrovsk şəhərinə dabravollara verilmək üçün göndəriləcəkdir. Təslihə şüru edilmişdir [başlanmışdır].

Müəllimlərin maaşı

Şəhər məktəbləri müəllim və xidmətçilərinin maaşı avqustun 4-dən etibarən hər gün səhər saat 10-dan başlamış Bələdiyyə İdarəsi kassasından verilir. Müəllim və xidmətçilər maaşlarını ala bilərlər.

Yeni kitab

Bəhri-Xəzər İstehlak Cəmiyyətləri İttifaqı “Samopomoş” nəşriyyatı olmaq üzrə “İctimai tibb və səhiyyə təcrübələri”

adlı yeni bir kitab çapdan çıxıb satışa qoyulmuşdur. Kitabın satışından hasil olan saf mənfəət bilafərqi-milliyət [millət fərqi olmadan] Bakı darüleytamları [yetimxanaları] nəfinə [xeyrinə] verilir. Kitab satılır Pasajda Siqal mağazasında və Merkurjevski küçədə Dövlət Bankı müqabilində Kooperasiya kitabxanasında.

Qradonaçalnikin elanı

Bakı qradonaçalniki Parlaman rəisi namına bir məktub yazaraq rica etmişdir ki, siyasi firqələr onun işinə müdaxilə etməsinlər. Eşitdiyimizə görə, siyasi firqələr qradonaçalnikin bu müraciətindən çox narazıdırlar.

Milislərdən şikayət

Bakı polismeysterstvası və Balaxanı-Sabunçu dairəsi polis məmurları əlindən Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat” idarəsinə uzun şikayətlər daxil olur. Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat”ın Təbliğət və Təşkilat şöbəsi ağustosun 1-də vəqə olan iclasında xüsusən rayonlarda işləyən mübəlliglərinin [təbliğətçilərinin] şikayətini dinləyəndən sonra polis məmurlarının qanunsuz hərəkətləri haqqında ətraflı və əsaslı məlumat toplamaqdan ötrü xüsusi bir komisiyon intixab etmişdir [seçmişdir].

Mustafa bəy Vəkilov

Azərbaycan Məclisi-Məbusan üzvlərindən “Müsavat” fraksiyonuna mənsub Mustafa bəy Vəkilov Xariciyyə nazirinə müavin təyin ediləcəkmış. Eşitdiyimizə görə, Mustafa bəyin namizədliyini əksər fraksiyonlar müdafiə edirlər.

Protesto

Eşitdiyimizə görə, Hökumət mətbəəsi müdiri Kərbəlayı Vəli Mikayılov pristav Axundov tərəfindən döyüldüyündən Dövlət Müdafiə Komitəsinin müvəqqəti rəisi Xudadad bəy Məlikaslanov tərəfindən həbsinə əmr verilmişdir. Bu əmr isə qradonaçalnik tərəfindən tezliklə icra edilmədiyindən, Axundov bir neçə gün sonra hələ arada idi. Bu münasibətlə Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsinin Təbliğət və Təşviqat şöbəsi protesto etməyi təhti-qərara almışdır.

Jandarma İbrahim

Fəhlə xadimlərindən və “Müsavat” firqəsinin Bakı Komitəsi üzvlərindən Zülfüqar Məhəmmədov jandarma İbrahim Quliyev tərəfindən təhqir edilmiş və döyülmüşdür. Zülfüqar əfəndi bu barədə lazım gələn yerinə müraciət etmişdirsə də, İbrahim hələ heç bir məsuliyyətə cəlb edilməmiş durur.

Türk yaralılarının həbsi

Bakı Cəmiyyəti-Xeyriyyəsi himayəsində müalicə olunan 15 nəfərə kimi türk əsgərləri sağalıb həmin cəmiyyət tərəfindən vətənlərinə yola salınmışdı. İndi həmin əsgərlərdən biri Bakıya qayıdıb yoldaşlarının ingilislər tərəfindən Batumda həbs edildiklərini xəbər vermişdir.

İrəvan qaçqını

İrəvan müsəlman qaçqınlarından Zərri Məhəmməd bəy qızı nam bir qadın 4 çocuğu ilə müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsinə müraciət etdiyindən, cəmiyyət tərəfindən yetimlər yurduna yollanmışdır.

FƏHLƏ HƏYATI

Avqust ayının 2-də 1919-cu ildə Balaxanı rayonunda olan “Ruski neft”in 10-cu qruppasından neçə nəfər əmələ Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat”ın Balaxanı kənd şöbəsinə müraciət edib mədənlərdə komissiyalar bulunmadığını söyləmişlərdir. Şöbə tərəfindən də nümayəndələr göndərilib kəndi xahişləri ilə cənab Əli Kərimzadənin sədarəti ilə və İsmayıl Abdulla oğlunun katibliyi ilə iclas etmişlər və iclasda komissiya məsələsi müzakirəyə qoyulub atidə isimləri mərcum əxşasları [aşağıda adları yazılan şəxsləri] komissiya intixab etmişlər [seçmişlər]:

1. Sədr: Şirəli Təhməz oğlu;
2. Katib: İsmayıl Abdulla oğlu;
3. Kandidat: Heydər Hüseyn oğlu.

Seçkilər cəmi mədəndə olan fəhlələrin razılığı ilə olmuşdu[r].

*Sədr: Əli Kərimzadə
Katib: İsmayıl Abdulla oğlu*

MÜƏLLİMLƏR İCTİMASINDA

Ağustosun 1-də beş Müəllimlər İttifaqı Müttəfiq İdarələrinin iclası vaqe oldu.

Sədr Ağababa bəy [İsrafilzadə] cənabları şu zeyldəki [aşağıdakı] məsələləri müzakirəyə qoymuşdur:

1. Müvəqqəti Mərkəzi Büro intixabı [seçkisi];
2. Nümayəndələr Şurası dəvəti xüsusunda;

3. Ərzaq barəsində;
4. Məramnamənin təsvib [bəyənilməsi] və təshihisi;
5. Abbasqulu Vəlixanzadənin məruzəsi;
6. İdarəyə göndərilmiş məktublar.

1. Ümumtürk Müəllimlərinin hüquqlarını müdafiə etməkdən ötrü möhtərəm İdris əfəndi [Axundzadə] (Gəncə Müəllimlər İttifaqının sədri) Bakıda müvəqqəti bir Mərkəzi Büro intixab edilməsini [seçilməsini] təklif edir. Bir qədər münəqişədən sonra bu təklif iclas tərəfindən əsasən qəbul olunur. Hər ittifaq kəndi namizədini gələn iclasa ümum Bakıda yaşayan türk müəllimlərinin ictimasına [yığıncağına] siyahılarını hazırlayıb təqdim etmələri təhti-qərara alınır və bu iclas bazar günü axşam saat 5-də təyin olunur və bu barədə “Azərbaycan” ruznamələrində [qəzetlərində] elan edilməsi dəxi la-zım görülür.

2. Nümayəndələr Şurasının dəvəti xüsusunda sədr Ağababa bəy cənabları böyük bir müşkülət gördüyü üçün demiş ki, əgər hökumət müavinətdə bulunub para verməzsə, o vaxt o paranı nərədən aramaq və nə tədbirlər ittixaz etməliyiz [tədbirlər görməliyiz]? Hazirunun [iştirakçılarının] bir hissəsi bu məsələnin həllini gələn iclasda baş tutacaq Müvəqqəti Mərkəzi Büroya həvalə etmək istəyir. Yerdə qalan üzvlər isə, biləks [əksinə], bu işin böyük əhəmiyyətli olduğunu nəzəri-mülahizəyə alaraq Ağababa bəydən rica etmişlər ki, gələn iclasadək o, Maarif Nəzarətindən qəti surətdə bir cavab alıb iclasa məlumat versin və bu qərarla da bu məsələ əksəriyyətlə qəbul olunur.

3. Ərzaq Nəzarətindən türk müəllim-

lərindən ötrü məkulat [ərzaq] almaq barəsində dəxi sədr cənabları təşəbbüsatda bulunmuşdur. Ruznamələrdə elan edilən zaman lazımdır ki, hər bir ərzaq almaq niyyətində bulunan müəllim 600 manat gətirib sədrə versin. Zira, para verməyən müəllimlər məkulat almaqdan məhrum olacaqlardır.

4. Nizamnamənin təsvib və təshihə barəsində iclas 5 nəfərdən ibarət bir Komitə təşkil edib ona həvalə edir: 1) Bakı Müəllimlər İttifaqından Əliməhəmməd Mustafazadə, 2) Şamaxı İttifaqından Əbdülvahab Axundzadə, 3) Göyçay İttifaqından Soltan bəy [Əhmədbəyzadə], 4) Gəncə İttifaqından İdris əfəndi [Axundzadə] və 5) Nuxu İttifaqından Əhməd əfəndi [Bayramov].

Komissiya bu nizamnaməni bazar günkü iclasa təqdim etməyi öhdələrinə almışlar.

5. Abbasqulu Vəlixanzadənin məruzəsi oxunub bitdikdən sonra müzakirəyə qoyulmağını lüzum görməyirlər.

6. İdarəyə göndərilmiş məktubların məzmunundan müttələ [xəbərdar] olandan sonra Müvəqqəti Mərkəzi Büroya həvalə edilir.

AZƏRBAYCANDA

Salyandan

Salyan Müəllimlər İttifaqı yetimlər məktəbi güşad edib [açıb], iki aydır ki, davam etməkdədir. Küçələrdə səfil-sərgərdan qalmışları, bazarlarda yatanları məktəbə toplayırlar. 540 qədər çocuq toplanmışdır. Məxarici üçün bir neçə ay-

lıq para var isə, lakin yenə daimi ibqası [davam etməsi] üçün sərvətdar tacirlərimizə ümid bağlayıb müavinətləri lütfən rica edilmişdir.

Bu xüsusda həm Müəllimlər İttifaqına və həm qəza qaimməqamı Əliheydər bəy Yusifov cənablarına təşəkkürat və məmnuniyyətimizi izhar etməklə, himəmi-qeyri-təənnüdanələri [inkar edilməz hümmətləri] sayəsində şu məktəbin davamı üçün təşəbbüsatı-fövqəladələrini çahar-çəşmə [dörd gözlə] bəkləriz. Zira Salyanda birinci dəfə deyil, iki, üçüncü dəfədir ki, işbu əməli-xeyrə iqdəm edilir [addım atılır]. Binaənileyh [ona görə], Müəllimlər İttifaqı camaat arasında milli hissiyyət oyandırmaqda və baxüsus nüfuz və ehtiram qazanmaqda ciddi fəaliyyətləri ilə kəndi fədakarlıqlarını ibraz edələr [göstərlər] gərək.

Şu əməli-xeyirdən başqa çoxdan bəri arzu etdiyimiz məqsədlərə, amallara şükürlər olsun yenə yavaş-yavaş nail olmaqdayız.

O solmuş çiçəkləri, ölmüş ruhları dirildib bacılarımızın həyatlarını, təmini-istiğballarını məsud edərək tərbiyyə-ruhiyyə və cismaniyyəsinə xidmət etmək üçün birinci qədəm qoyuldu. Böylə ki, köməksiz, ümitsizlik ilə intizar içində yaşayan yetimə qızlar üçün də bir dərrüşşəfəq [şəfqət evi] güşadında bulundular.

Bu işlərə qəza qaimməqamı Əliheydər Yusifov cənabları ciddi tədabir [tədbirlər] sayəsində vücuda gətirməyə var hümmətini sərf etmişdir. Lakin Müəllimlər İttifaqında, yaxud idarələrində bu babda bir kəlmə də olsun danışıq yoxdur.

Dünən şəhərin vəsətində [mərkəzin-də] mənzillərə baxılmışdır. Şayani-təqdir [təqdirəlayiq] olan maarifpərvər hökumət məmurlarımızın və cəmiyyətlərimizin izdiyadi-əmsalını [bənzərlərinin artmasını] Cənabi-Haqdan təmənna edirik.

İskəndərzadənin qətlinə dair

(Xüsusi bir məktubdan)

Təəssüflər olsun ki, yoldaşımız Rüstəm İskəndərzadənin qətli xüsusunda heç bir günə [heç bir surətdə] məlumat cəm etmək mümkün deyildir. Xah “Müsavat” şöbəsi və xah hökumət bu babda məəttəl qalmışlar.

Qəribə burasıdır ki, daruğə [darğa] və növbədəki qorodovoylar gecə Rüstəm İskəndərzadənin getdiyini görüblər. Başqa adamın keçdiyini görmədiklərini izhar edirlər. Bu vaxta kimi hələ hökumət şiddətli surətdə bunlardan qatilləri mütəlibə [tələb] etməmişdir. Səbəbi isə hökumət indindədir [nəzdindədir]. Yəni mütəəddid [çoxsaylı] sənədlər və daha məlumat kəşf etməklə məşğuldur.

Qəza qaimməqamı Əliheydər bəy Yusifov cənabları həqiqətdə sadıq bir zat olduğundan, islam-türk qanı olaraq ciddi surətdə qatilləri təqib etməkdədir. Bu xüsusda azmı, çoxmu, yalanmı, doğrumu – aldığı məlumat gizli olduğu üçün kəndisi beşəxsən lazımı idarələrdə bəyanat verməyə azim olmuşdur [qərar vermişdir; üz tutmuşdur]. Olar ki, sizə də məlumat versin.

Şamaxıdan

Keçən iyun ayının 30-da hökumət tərəfindən təyin olunan 7 nəfərdən ibarət bir heyət gəlib Şamaxı şəhərini yeni yer-

də bina etmək niyyətində olub, şəhərin ətraflarını, yəni Pirsəid, Çuxuryurd, Qurd-təpəli və Nizə kimi yerləri gəzib dolandırsa da, şəhərin bad-həvasını, suyunu və özünün heç bir yerə sığmadığını nəzərə alaraq böylə qərardad eylədilər, dağılmış şəhərin ancaq yuxarı hissəsini, yəni rus kəlisəsindən şimal-qərb tərəfini abad etsinlər. Heyətin böylə qərardadından sonra, əvvəla şəhərin aşağı hissələrində yaşayan əhali özlərinə daxma qaraltmaq niyyətindən düşüb, ikincisi isə şəhərin abadan olmasını eşidən qaçqınlar gün-gündən vətənlərinə qayıdıb açıq havada yaşayıb dəqiqəbədəqiqə hökumətdən özlərinə köçmək və köməklik əmrini gözləməkdədirlər.

Ümidvarıq ki, bunların bu zillətdə yaşamalarını hökumət nəzərdə tutub tezliklə öz müavinətini göstərib, gələcək qışın qara soyuq və yağışından heç olmazsa bir hissəsini xilas edər.

Ağamir

GÜRCÜSTANDA

Dabravol ordusunun cinayəti haqqında

Şimali Qafqaziya dağstanlılarının Tiflisdə olan Komitəsi Dabravol ordusunun Dağıstanda ağılıq etməsi münasibətilə Dağıstan tayfaları arasında bir anket yapmışdır. Anket vərəqəsində Dağıstan camaatına müraciətən deyilir ki, Dabravol ordusunun Dağıstan torpağına gəlməsi eşidilməyən vəhşiliklərə, təcavüzata, Dağıstanın gözəl kəndlərinin xarabazara dönməsinə, əsrlərcə cəm edilmiş sərve-

tin məhv olmasına, qətl və qarətə bais olmuşdur. Dabravol ordusunun Dağıstan torpağında bu cür ağalığ etməsini hərtərəfli aşkar etmək qəsdilə Gürcüstanda olan Dağıstanlılar Komitəsi həmin sual vərəqəsinə cavab verilməsini qərara almışdır. Qoy, bu vərəqə “Vahid və bölünməz Rusiya”ni təcavüzatla bərpa edənələrə təqsirnamə olsun. Dağıstanlılar Komitəsi işin əhəmiyyətini nəzərə alaraq lazımi materialları əldə etməkdən ötrü tezliklə həmin sual vərəqəsinin təkmil edilib Tiflisə göndərilməsini xahiş edir. Sual vərəqəsində bir çox maddələr vardır. O cümlədən, hansı kənddə nə qədər ev xarab olub, at, qaramal, silah və başqa şeylər aparılmışdır, həmçinin nə qədər ölən və yaralanan olmuşdur.

ERMƏNİSTANDA

Naxçıvanın işğalı

Erməni agentəliyi iyulun 30-da xəbər verir ki, miqdarca bizdən çox olan düşmənin sıxıntısı altında bizim qoşunlarımız Naxçıvanı təmizləmişlərdir. Naxçıvanı tərəkən tələfatımız bu qərar ilə olmuşdur: 3 zabit qətl edilmiş, iki zabit yaralanmış, 23 saldat xəbərsiz qeyb olmuşdur.

İyulun 26-da 500-600 nəfərlik bir dəstə Aznaniq kəndi yanında hücum etmişdirsə də, Naxçıvan ətrafında əməliyyatda bulunan qoşunlarımız hücumu dəf etmişlərdir. İyulun 24-dən 27-dək qoşunlarımız Ağkilsə, Vardenis, Gəvəli, Ardavas, Qurs, Qozluca və Manu kəndlərini işğal etmişlərdir. Zəncirli yolu açıqdır.

Qəmərli ətrafında (İrəvanın yaxınlığıdır, bu xəbərdən anlaşılır ki, məhəlli əhali erməniləri Vedi ətrafından qovmuşlardır) 40-50 nəfərdən ibarət 2 tatar dəstəsi gizlicə bizim qaraqolxanamıza yaxlaşaraq qəflətən atəş aşmışlardır. Düşmən geri atılmışdır. Bizdən iki adam ağır surətdə yaralanmışdır.

İran erməniləri və Ermənistan Hökuməti

Təbrizdə nəşr olan “Zəng” nam [adlı] erməni qəzetəsi xəbər verir ki, ac erməni əhalisindən ötrü Amerikadan alınmış onun bir hissəsinin Təbrizə aparılıb satılması Təbriz Erməni Milli Şurasında və erməni camaatı arasında böyük təsir bağışlamışdır. Məzkur [adı çəkilən] qəzetə bu xəbəri verib soruşur ki:

Nə vaxta qədər bu “bir cür” hökumət oğurluq və qarət edəcəkdir. Ayaran kəndliləri ot yedikləri zamanda Axtı nahiyəsində aclıq höküməti olduğu [hökm sürdüüyü] vaxtda, Eçmiyadzində kəndlilər qurbağa və tısbağa tutub yedikləri bir dəmdə nə cür olur ki, bu un oğurlanır? Pəs, kim bizim milləti qarətdən xilas edib unu oğurlayanlara cəza verəcəkdir?

ERMƏNİ MƏTBUATI

Vətən təhlükədadır

Daşnaksutyun firqəsinin İrəvan orqanı olan “Hayastan-Aşxatavor” qəzetəsi Şərur, Naxçıvan, Vedibasər ətrafındakı hadisat münasibəti ilə “Vətən təhlükədadır” sərəlvhəsi altında yazılı bir məqalədə deyir ki:

“Budur, iki həftədir ki, biz vətən təhlükədədir deyə fəryad edirik. Fəqət nə hökumət tərəfindən fövqaladə bir tədbir ittixaz edildiyini [tədbir görüldüyünü] görürüz, nə də camaat tərəfindən.

Camaat öz adi həyat və zəhmətlərinə uyaraq düşmənin qədəm-qədəm yaxlaşmasına müstəsna və heyrətamiz bir siyasi şüursuzluqla tamaşa edir.

Artıq aydındır ki, Vedidən başlamış Naxçıvanadək adi bir üsyan deyil, xarici düşmən hücumudur. Hətta ingilislərcə müəyyən edilmişdir ki, nəinki üsyanı idarə, hətta türk və Azərbaycan qüvayi-əsgəriyyəsi [hərbi gücləri] müntəzəm surətdə iştirak edirlər. Vedidəki müsəlman qoşunlarına komandan edən türk zabitləridir. Şərur üsyanının ruhunu isə yüzlərcə əsgər ilə Bəyaziddən keçib gəlmiş olan məşhur Xəlil bəy təşkil edir.

Bu surətlə aydındır ki, burası daxili düşmənlərin üsyan və xəyanəti deyil, məmləkətimiz daxilində xarici düşmənlərin hücumundan ibarətdir. Bu isə bir tərəfdən mütarikə şəraitinin [atəşkəs şərtlərinin] pozulması (yaqın bu sözlər Türkiyə haqqındadır), digər tərəfdən də (yəni Azərbaycan tərəfindən də) qonşuluq münasibətinin rəxəndar edilməsindən [pozulmasından] ibarətdir. O adamlar ki, “daimi müvafiqət” [daimi uzlaşma] və “vahid inqilab cəbhəsindən” dəm vururlardı, şimdiki ən alçaq xainlik və yoldaş satmaq surətində hər tərəfdən məmləkətimizə soxulmuş və dindəşlərindən istifadə edərək məmləkətimiz daxilində dava cəbhəsi əmələ gətirmişlərdir.

Erməni milləti ən müdhiş, qorxunc və təhlükəli bir hərbi qarşısında durur. Düşmən nəinki sərhədimizdədir, hətta artıq

məmləkət içərisindədir. Bu əmr [iş], pək qorxunc və təhlükəli bir əmrdir və bunu xalqdan gizlətmək olmaz.

Tam bir il keçmiş düşmən bizim və Müttəfiqlərin aldanıcı olmamızdan və həddindən ziyadə səhlənkarlığımızdan istifadə edərək özünü ölmüş və məğlub olmuş göstərmiş, qəflətən məmləkətimizə soxuldu. Bunun məsuliyyəti hamıdan qabaq Müttəfiqlərin üzərinə düşür.

Onlara ümidvar olaraq, onlara inanaraq, daha doğrusu onların xahişi ilə biz düşməne qarşı bunca təhəmmülkarlıq [dözümlülük] və səhlənkarlıq ibraz etdik [göstərdik]. Biz qəti surətdə inanmışıq ki, heç bir şey ola bilməz və məğlub olmuş Türkiyə yenidən bizə hücum edə bilməz. Biz həmişə deyirdik, xəbərdar edirdik ki, yaxşı bələd olduğumuz düşmən, əsgərinin bir qismini təğyiri-libas edərək Azərbaycan qoşunu sifəti ilə saxlayacaqdır. Fəqət bizim əsaslı iştibahımıza [şübhəmizə] inanmadılar. Bizi inandırır, sakit edirlərdi. Şimdi bu gün düşmən dirilir və hər tərəfdən görülür.

Bunun həpsi Müttəfiqlərin təqsiridir.

Fəqət bizim camaatımız və hökumətimiz dəxi müqəssirdirlər.

Camaatın təqsiri cinayətkarənə laqeydliyi, hökumətin təqsiri isə düşməne qarşı cinayətkarənə təhəmmülkarlıq və səhlənkarlıqdır.

Binəənileyh [ona görə], biz bir tərəfdən Müttəfiqlərdən qəti tədbirlərlə “məğlub” düşməni, yəni Türkiyənin yeni hərbi və hücumunu dayandıraraq ittihad-i-islamın yeni seylabına bir sədd çəkmələrini tələb etməklə bərabər, digər tərəfdən də məmləkətin həqiqəti-halı haqqında camaat müntəxəblərinə [seçilmiş-

lərinə] izahat verərək, vətəni və camaatın həyatını bu yeni müdhiş təhlükədən qurtarmaq qəsdilə onlardan fəvqəladə tədbirlər tələb etmək üçün bilatəxir [dərhal] Parlamanın çağırılmasını tələb edirik.

O vaxtadək isə biz dübarə, səbarə [ikinci dəfə, üçüncü dəfə] camaata xitabən həyat və hüriyyətlərini xilas üçün silaha sarılmağa dəvət edirik.

Vətən və həyatınız təhlükədədir. Silah başına vətəndaşlar!”

İdarədən: Daşnaklar, şübhəsizdir ki, qan və atəş içində boğulsalar da, səbəbini aramaq əvəzinə, ancaq əski adətləri olan fitnə və fəsadçılıqdan əl çəkməzlər. Fəqət bunca provokasiyadansa, hüququunu, hüriyyətini əldən vermək istəməyən bir millətinin tələbi ilə hesablaşmaq lazımdır. İlla heç dürlü “Silah başına!” komandası fayda verməz. Necə ki, özləri etiraf etdikləri üzrə, yorulmuş camaat daha böylə komandalara laqeyd baxır.

İZHARİ-TƏŞƏKKÜR

Möhtərəm müdir əfəndi! İzin veriniz qəzetəniz vasitəsilə Türk Müəllimləri İttifaqı namından müəllimləri pulsuz fabrikasına apardırıb, fabrikeyə və dəyirmanə tamaşa etməyə izin verən Hacı Zeynalabdin Tağıyev cənablarına və həmçinin fabrikeyə müdiri, ustaları və fəhlələrinə türk müəllimlərinə ehtiram etdiklərinə görə izhari-təşəkkürümü bəyan edirəm.

*Türk Müəllimləri İttifaqının rəisi:
Ağabəy İsrəfilbəyov*

İDARƏDƏN CAVABLAR

Mirbədərəddin əfəndiyə: [Rüstəm] İskəndərəddinin qətli və qatili haqqında yazılmış məktubun Mirtükəzban xanım deyil, qərəzlə düşmənlər tərəfindən yazılmış olduğunu isbat üçün göstərdiyiniz dəlillərdə bir çox yanlışlıqlar var. Əvvəla, məktub tərifi etdiyiniz kimi, bisavad yazılmamışdır. Doğrudan da çocuq xətti və çocuq, fəqət savadlı çocuq imlası ilə yazılmışdır. Saniyə [ikincisi], həman məktubla bərabər idarəmizə bir şey dəxi göndərilmiş və o xüsusda eyni məqalədə öylə suzişli [yanıqlı, ürək yandıran] şeylər yazılmışdır ki, bunu ancaq oğlu ölmüş yanıqlı bir qadın yazsa bilər və o şeyi ancaq ana göndərir. Bu surətlə, yazınız möhkəm bir əsas üzərinə yazılmadığından, mütəəssifanə [təəssüf ki], dərc edilməmiş. Mütəəssifanə, çünki biz dəxi istərdik müdafiə etdiyiniz bəraət qazansın. Fəqət əsaslı sübut göstərilmədikcə qane olamayız.

Satılır

Ucuq qiymətə aynalı bufet, stolovı saati, tumbuçkalar və qeyri şeylər. 1-ci Qannitepinski küçə, nömrə 166, Minasın mənzili.

7414

Doktor M. D. Mdivani

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Qəbul edir: arvad, daxili və cərrahiyyə naxoşluqlarını Voronsovski-Qubernski küçələrin küncündə, ev nömrə 15, telefon nömrə 06-78, 10-1-ədək.

Axşam isə öz evində, Balaxanski-Maqazinni küçələrin küncündə (Müsəlman məscidi qarşısında), telefon 20-67, saat 5-dən 8-ədək.

5425

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayıрма dişlər. Dişlərin yaxşı qayıdırılması təmin olunur. Kənardan gələnələr üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

10218

Bəhri-Xəzər dənizində posta, sərnəşin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazəşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gəz və geri

17-ci körpüdən çərşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənqulı-Bəndər Gəz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsq-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Berlin Darülfünunu doktoru

S. İ. Kopelioviç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat

5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri. Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə.

Telefon nömrə 50-28 və 93.

10244

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası

Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənələr hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirler. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Doktor M. İ. Lurye

Əmrazi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi.

Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək.

Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Diş həkimi B. M. Şternin

Vorontsovski küçə nömrə 22, Karantinni küçənin küncündə. Telefon nömrəsi 48-15.

Dişlərə müalicə olunub doldurulur, kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırılır, ağrısız çəkilir və qeyriləri.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək; axşam saat 4-dən 7-yədək.

Qiymətlər münasibdir.

7413

Müvəqqəti müdir:

Xəlil İbrahim

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Teleqraf xəbərləri

səh. 81. “Proskurov”: Ukraynanın qərbində şəhər; indiki Xmelnitski şəhəri.

səh. 82. “Peti Parizyen” [Le Petit Parisien]: Parisdə 1876-1944-cü illərdə nəşr edilən gündəlik fransız qəzeti.

“Tyantszin”: Çinin şimal-şərqindəki Tyantszində Avstriya-Macarıstanın, İtaliyanın, Rusiyanın və bir sıra başqa dövlətlərin imtiyaz bölgələri var idi.

səh. 83. “Saratov dairəsində”: qəzetdə “Saratov” yerinə “Sarev” getmişdir.

səh.84. “V. S.”: 1721-1934-cü illərdə Berlində nəşr edilən “Fossişe çaytunq” [Vossische Zeitung] qəzeti nəzərdə tutulur.

səh. 85. “Yekaterinoslav”: Ukraynanın Dneprepetrovsk vilayətində indiki Dnepr şəhəri.

“Fiqaro” [Le Figaro]: Fransız qəzeti; əsası 1826-cı ildə Parisdə qoyulmuşdur.

Vükəla Şurasında

səh. 87. “bir qanun layihəsi tərtiblə Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılsın”: qəzetdə “Məclisi-Məbusana” yerinə “Məclisi-Müəsisana” getmişdir.

“işbu köylər təxrib edilmişdir”: qəzetdə kənd adları təhrif edilmişdir, bəzilərini bərpa etmək mümkün oldu.

Təlifat işlərində ehtiyatlı olmalı

səh. 88. “İstilahati-ümumiyyə yoxsulluğu”: qəzetdə “İslahati-ümumiyyə yoxsulluğu” getmişdir.

Siyasət

səh. 93. “sandıq tulaları”: bu söz riyakar və ikiüzlü adamlar haqqında işlədilir.

“Ermənilər zixək gələndə...”: “zixək” kimi oxunan sözə məna vermək mümkün olmadı.

“bə yek kirişmə do kar”: (farsca) “Bir kirişmə [him-cim] ilə iki iş.

səh. 94. “cələ yiyəsi gələne kimi”: “cələ” tələ mənasına gəlir; “cələ yiyəsi gələne kimi” isə haqq-hesab çəkilənə kimi, qayda-qanun günü gələne kimi mənasında işlədilir.

“dilbəndiranə”: qəzetdə belə getmişdir; güman ki, “dilbəranə” yaxud “dilbəndanə” olmalıdır.

Bakı xəbərləri

səh. 94. “məsailin müzakirə və həlli”: qəzetdə “məsailin” yerinə “məsaildə” getmişdir.